

Viri in literatura

Bučič, Vesna et al. 2000. *Grad Snežnik*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino.

Cankar, Izidor, ur. 1960–1971. *Slovenski biografski leksikon*, 3. knjiga. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka.

Iz zgodovine snežniške graščine. 2000. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 48, 1–2.

Javornik, Marjan, ur. 1997. *Enciklopedija Slovenije*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Hribar Angelika. 2000. Gozdarski direktor posestva Snežnik Jožef Obereigner in njegova rodbina. *Kronika*, 48, 1/2 (2000), str. 42–56.

Kačičnik Gabrič, Alenka. 2000. Henrik Schollmayer Lichtenberg. *Kronika*, 48, 1/2 (2000), str. 57–64.

Kačičnik Gabrič, Alenka. 2000. Arhivsko gradivo graščine Snežnik. *Kronika*, 48, 1/2 (2000), str. 3–12.

Kačičnik Gabrič, Alenka. 1999. Henrik Schollmayer Lichtenberg, upravnik posestva Snežnik. *Zgodovina za vse*, 6, št. 1 (1999), str. 5–12.

Preinfalk, Miha. V pripravi. *Blagoslovljeni in preleteti. 40 plemiških rodbin iz 19. in 20. stoletja na Slovenskem*.

Schollmayer - Lichtenberg, Heinrich von. 1998. *Snežnik in schönburški vladarji: zgodovina gospodstva Snežnik na Kranjskem*. Postojna: Gozdno gospodarstvo.

Arhivski viri

ARS, AS 744, Graščina Koča vas.

ARS, AS 778, Graščina Snežnik

Elektronski viri

<http://www.manorhallerstein.com/en-p-history-of-the-manor> [pridobljeno 13. avg. 10]

<http://www.arhiv.gov.si/fileadmin/arhiv.gov.si/pageuploads/vodnik/vodnik3.pdf> [pridobljeno 13. avg. 10]

Petelinja gasa in Lončarjev plac¹

Na fotografiji je *Petelinja gasa*, ki se konča z *Lončarjevim placam*. To so ulice v Kozariščah po staro. Vidi se blato in sledi voza. Torej je po cesti malo pred fotografom peljal *tajsl* ali pa so šla mimo *kula*, ki so zavila med *Primožavo* in *Trudnavo* hišo, tam kjer je včasih peljala vaška cesta (danes bi rekli, da se peljemo po Bolčinovem dvorišču). Dela ceste, ki se danes nadaljuje mimo križa in naprej ven iz vasi, takrat še ni bilo, bila je le steza.

Po gasi brskajo dve *Mihovi* kuri. Kdo bi vedel, ali iščejo hrano ali pa svojega izgubljenega petelina. Najverjetneje pa spet delajo škodo. Kure so bile vedno spuščene in s svojim brskanjem po vrtovih in njivah zanetile prenekateri med-sosedski nesporazum.

Na desni se delno vidi *Mihava* hiša (hišno ime se je obdržalo od gospodarja Miha (1807) in del dvorišča. Na dvorišču je odtočni jašek za meteorne vode. Malo na desno, kar ni vidno s fotografije, pa se je nahajala luža. Pomislite, kar na dvorišču. Danes nosi hišno št. 34, včasih pa je bila št. 18. Hiša je prekrita s kritino imenovano ternit, ki jo je izdeloval Poje iz Vrhnike. V Loško dolini je še danes nekaj hiš kritih s to kritino. Tudi žlebovi so služili svojemu namenu. Vidi se svetla obroba okrog oken in pa na vogalu značilni vzorec na fasadi, ki naj bi bil rumene barve. Več hiš v vasi je že takrat imelo ta značilni izgled, danes se ta dekorativni zaključek spet vse pogosteje vrača na naše fasade. Vidi se tudi v tistih časih običajni dodatek na oknih – *pulkna*. Polkna so danes običajna samo še za primorske kraje, pri nas so pa že prava redkost. Rolete so danes bolj praktična zatemnitev, a estetsko dosti manj privlačna rešitev. Na vseh starih fotografijah se na hišah opazi manjša okna, ki so jih s časom zamenjali z večjimi. Te predelave so še danes vidne na prenekateri fasadi. Počasi se tudi manjša in številčnejša okna po malem vračajo na novogradnje. Okno je s križi, v notranjosti se vidi celo zavesa. Pred hišo stoji trinogi stol, ki so ga uporabljali za počitek po napornem delu. Pa klop, na kateri so našle svoje mesto cvetlice. Dalje proti desni pa so bili običajno zloženi *zglavnak*.

Današnji izgled hiše je povsem spremenjen, le stoji še na istih temeljih in spodnji del hiše je delno obdržal prvotne, kamnite zidove.

Danes iz fotografije prepoznamo samo še trgovino – *Šumradavo* hišo. Če si jo natančno

Podatki o razglednici:

Kraj: Kozarišče

Datum: neznan, pred letom 1930

Avtor: neznan

Zbirka: Aleksander Zgonc

Skenirano in obdelano: Miloš Toni, 25. 8. 2010

ogledamo, še danes lahko vidimo obrobe okrog oken, pa svetlo ornamentalno okrasje na fasadi. Tudi sledi napisa »JANKO ŠUMRADA TRGOVNA Z MEŠANIM BLAGOM« se da videti. Prvo in drugo nadstropje je povsem obdržalo stari izgled – dve ožji okni s prečko in nadsvetlobo v prvem nadstropju, pa še dve enako oblikovani okna na podstrešju in pa tri okrogle line. Tudi frčada zanimive oblike še stoji.

Na podstrešju so običajno stanovala dekleta, ki so svojo službo našle v spodnji trgovini, saj jim je trgovec poleg službe nudil tudi stanovanje. Hiši je z desne strani kasneje prizidan vhod v prvo nadstropje s stopniščem, kar je omogočilo ločen vhod v stanovanjske prostore. To se je zgodilo potem, ko je Jankova zadnja žena – ga. Alojzija odšla v pokoj. Z desne se vidi del gospodarskega poslopja, ki še danes ohranja enak izgled. Vidi se tudi lesen koš obešen na zid, pod streho. Na lesenem, *oplankanem* delu je vidno nekakšno znamenje.

Žal, mi ni uspelo izvedeti podrobnosti. Pred gospodarskim poslopjem pa stoji vogalni steber grede, na katerega je pritrjena mrežasta ograja. Danes je greda še vedno tam, le ograja je drugačna.

Spodnje nadstropje trgovine je danes nekoliko predelano. Na sliki se v sredini vidi vhod v trgovino. Desna polovica vrat je odprta, torej trgovina obratuje. Na desni in levi pa sta dve večji okni s polkni, okrašenimi z enakim vzorcem kot fasada. Na desni strani vrat, na levem polknu, je bržkone reklamni plakat. Okno na desni je odprto in ponuja »*auslag*« na ogled. Polkna so kasneje zamenjali z železnimi roletami, ki naj bi trgovino obvarovale pred tatovi. Namestili so jih po ropu trgovine, za katerega so brez dokazov osumili našega slavnega tolovaja Haceta.

Na desni pred vhodom ponosno stoji zajetni moški manjše postave, zato skoraj z gotovostjo zatrdim, da je sam lastnik Janko Šumrada.

Detajl razglednice

Na levi strani vrat stoji mlajša ženska v beli halji, domnevam, da je njegova prva žena, ki je bila prodajalka v trgovini. Poleg stoji še ena mlajša neznana ženska, mogoče hči. Malo bolj na desno pa sta dve starejši ženski, pokriti v ruti in oblečeni v temnejša oblačila. Skoraj zagotovo sta to dve gospodinji, ki ju je fotograf zmotil na poti v trgovino. Pred njima stoji dekle prav tako v temnejši obleki. Pred trgovino je razložen *karcəl*, ki so ga otroci, željni poziranja, izkoristili za naslonjalo. Na levi strani lahko naštejemo pet deklic, ki so posedle na tla. Vse so razoglave in skuštrane, četrta z leve v naročju drži mlajšega bratca ali sestrico. Na desni strani hloda stoji še osem vaških otročajev, od tega je po obleki in pokrivalih sodeč vsaj 6 fantičev. Zadnji na desni v fotografu napenja doma izdelan lok. Še bolj proti desni je še en pobalincek, oblečen v značilni beli srajčki z dolgimi rokavi, hlačkah do pod kolen, z eno naramnico in bosonog. Temu je bilo nastavljanje fotografu brčkone preveč dolgočasna zadeva, zato se je raje odpravil pogledat, kaj dela oseba, ki je ravno pri delu v gospodarskem posloplju. Zdi se, kot da bi nosila nekakšne vreče. Mogoče raztovarja nabavljeno robo.

Na hribu za hišo je gost gozd. Prevladujejo listavci, vmes je tu pa tam tudi kakšna smreka. Tako je še danes.

Danes direktni pogled na trgovino zakriva lipa, ki so jo vaški fantje posadili na dan, ko je Slovenija postala samostojna.

Levo od trgovine je *Anžicava* domačija, hiša je iste velikosti kot trgovina. S svojo velikostjo odraža tudi status takratnih gospodarjev. Tudi ta hiša ima značilne svetle obrobe okrog oken, lin in na vogalih hiše kockasti vzorec, čeprav so te precej zbledele. Hiša ima po tri okna s križi v pritličju in prvem nadstropju. Na podstrešju pa dva. Danes ima v celoti prenovljen izgled, manjše število oken, na novi fasadi pa so ponovno napravili vogalni vzorec.

Na desni strani ceste sta vidna dva drogova. In na vrhu drugega se vidi čemu služita – električni napeljava. Električno so takrat proizvajali na Žagi, kjer je za kurjača služil Fajdiga. Kozarišče so bile ena prvih vasi, ki je dobila električno. Ta

zasluga gre Gradu Snežnik. Seveda pa elektrika še zdaleč ni bila na voljo vsem, povrh je bila še zelo slaba in na razpolago samo preko dneva. Med obema stebroma je na vaškem »placu« lepo zložen, na roke tesan *cimpər* za *Primožavo* hišo. Vidi se, da je že vse nared. Ker pa niso uspeli dobiti kritine, je tisti *cimpər* ostal na kupu dokler ni zgnil in vse zamudno delo je šlo v nič. *Jagrava* hiša je še s slamo krita, z zelo majhnim oknom. Hiše se drži lesen prizidek, kjer so redili *prasce*, kasneje pa je služil kot drvarnica. Vhod je bil z nasprotni strani. Poleg hiše stoji tudi sadno drevje – slive in hruške. Še bolj proti levi strani slike je *Bluočenava* štala, čisto na skrajni levi pa je le malo vidna *Bluočenava* hiša. Na sliki sicer ni vidno, a je bila tudi ta hiša takrat še zagotovo s slamo krita.

V KNJIGI RAČUNOV, ki jo hranijo še danes v hiši, kjer je bila včasih trgovina, sem našla kar precej podatkov:

Iz nje je razvidno, da je bil g. Šumrada dobavitelj tudi za manjše prodajalne po Loški dolini. Njegove stranke so bile med drugimi tudi G. Ivan Palčič iz Vrhnik, G. Vinko Martinek, *Staritrg*, G. Alojz Baraga Pudob, G. Franjo Vilar Pudob, Cenjena gospodična N. Rek, *Staritrg*, Gospa Ivana Janešič Vrhnika ter Prostovoljno gasilno društvo Snežnik.

Pri njem so kupovali najrazličnejše izdelke:

- moka: ajdova, koruzna in rožičeva, riž, sol, čebula, kvas, olje, cikorijska, koruza, žgana kava, kava I^a, žitna kava, ajda, slaščice, slive, kis, kaša, rožiči, čaj, piškoti, sladkor kristal, mast, rozine, *ješprejn*, sir, otrobe, ječmen, oves, čokolada, *kandit*, morska trava, krompir, dišave, mandeljni, malinovec, oranže
- slanina sušena in delikatesna, šunka
- sukanec, elastika, nogavice, gumbi, blago za obleko, rute, svila, *svil trak*, sukno, kotenina, vezenina, *jopce*, stiskači
- prti, *šalice*, krožniki, steklenice, čistila, metle, *lavor*, petrolej, milo, sveče, dopisnice, baterije, tiskovine, papir, žebliji, *papir vreče*, mast za čevlje, *barhenta*, steklenice za vkuhanje, *kolomaža*.

Že takrat so poznali tudi nekaj blagovnih znamk, in sicer: milo Zlatorog, milo Srna, Ben-sit milo, milo Lehicht, kava Franch, cikorijska Franck, čistila Ilirija, čistila Luna, žitna kava Proja, mast Gavrilovič, sladkor Kristal, sladkor Kocke. Večino jih poznamo še danes. Zanimivo, mar ne?

Še nekaj takratnih cen 1 kg riža = 5,60 din, 1 kg krompirja = 2din, 1 kg Petroleja 8 din, 1 kg sladkorja = 12 din

Lončarjev plac v vasi najdemo dvakrat. Enkrat je to prostor pred trgovino (¹), drugič na križišču, med *Gašperčavo* in *Andrejčičavo* hišo (²).

Petelinja gasa je ulica na sliki.

gasa = ulica

plac = prostor zunaj za druženje, družabno življenje

tajsl = leseni voz z lesenimi kolesi in kovinsko osovino ter kovinsko šino široko min. 12 cm

kula = tudi leseni voz, a z leseno osovino ter lesenimi kolesi in ožjo, kovinsko šino

pulkna = polkna

zglavnək = veliko, grčavo poleno za kurjenje ognja v krušni peči

auslag = izložba; povzeto iz nemške besede za izložbo: die Auslage

karcəl = krcej ali hlod

oplankan = obit, s pribijanjem, pritrjevanjem narediti, da je kaj na vsej površini

kandit = trdi polnjeni ali nepolnjeni bonboni

šalice = (nižje pog.) skodelica

lavr = (pogovorno) umivalnik, umivalna skleda

oranže = pomaranče

kolomaža ali *kulomaža* = šmir (nižje pog.) = kolomáz in kolomáz -áza, mazivo za os pri kolesu

barhenta = je na hrbtni strani kosmatena tkanina v keper, atlas ali pike vezavi. Uporabljammo ga za srajce, spalne srajce, jutranje halje, ženske in otroške obleke, tudi za telesno perilo in pižame.

štible = (nar.) manjša soba z vhodom iz glavnega stanovanjskega prostora v kmečki hiši, navadno za spanje

cimpər = ostrešje

prasca = prašiči

Viri:

- Jože Ovsec, Kozarišče
- Ivanka Sterle, Kozarišče
- Knjiga računov iz leta 1929, ki jo hrani Michael Currie, današnji lastnik hiše
- [Slovar slovenskega knjižnega jezika](#)

Kdo bi si mislil, da ena sama fotografija obudi toliko spominov, hkrati pa odpre tudi številna vprašanja, napelje na pogovor o tem in onem ...

Sodobna tehnologija in oprema nam ponudita detajle, ki jih na originalu slabo vidimo, s tem pa nam omogočita še natančnejši vpogled v čas, ki ga že dolgo ni več.

Če vam je ogled starih fotografij iz naših krajev v veselje, si več lahko preberete in ogledate na spletni strani: <http://cerknica.org/stareslike>

Pripravila: Janja Urbiha